
20 DE CĂRȚI VECHI ȘI RARE DIN BIBLIOTECA LUI PAUL GORE

Liviu Papuc

Amintirii lui

Martin Bodinger

(1929-2012)

Una dintre personalitățile de marcă ale intelectualității române din Basarabia, Paul Gore (1875-1927), a avut parte de nemeritată uitare a posterității (cel puțin până în 1990), deși în timpul vieții a fost un pion de bază în mișcarea de revenire a provinciei între granițele firești ale României și s-a bucurat de recunoașterea importanței demersurilor sale. Câteva dintre calitățile oficiale avute: președinte al Partidului Național Moldovenesc în 1917, al Societății culturale a românilor din Basarabia, director al Muzeului, președinte al Comisiunii Arhivelor Statului și al Comisiunii Monumentelor Istorice basarabene, membru onorariu al Academiei Române și al Societății române de numismatică etc. „Nobil fără trufie, boier mândru dar drept, înțelegător indulgent al nevoilor țărănimii, deși ridicată pe ruinele clasei sale, cărturar înțelept și modest, om bun și milostiv, prieten sincer și credincios, creștin evlavios și monarhist mistic, a fost Paul Gore o rară manifestare a geniului rasei noastre și ultimul cavaler al Basarabiei”, spunea Sever Zotta despre el, la 1927¹. Paul Gore a fost un înflăcărat propagator al limbii și literaturii române în Basarabia, partea din bibliotecă sa care se află la Iași (peste 4000 volume) probând din plin acest lucru. Mărturii contemporane privind mărimea și amploarea bibliotecii familiei Gore (pentru că trebuie contabilizați, în alcătuirea finală a volumului de carte, atât ultimul posesor al acesteia, precum și antecesori de-ai săi: tatăl Gheorghe, unchiul Vasile, cât și, după cum demonstrează două exemplare despre care va fi vorba mai jos, bunicul Spiridon Gore) nu lipsesc. Alegem doar câteva luări de atitudine pe acest subiect, începând cu Dimitrie Onciul, care, în recomandarea făcută, la 7 iunie 1919, privind alegerea

lui Paul Gore în calitate de membru de onoare al Academiei Române, afirma: „D-l Gore este mai de mult unul din cei mai de frunte reprezentanți ai culturii românești din Basarabia. D-sa dă o deosebită luare aminte istoriei naționale și genealogiei familiilor românești din Basarabia, în care scop a adunat un număr însemnat de documente și acte istorice privitoare la istoria românilor basarabeni și și-a format cea mai bogată și prețioasă bibliotecă românească privitoare la români, ce se află până acum în România de peste Prut” (apud Zotta 1928, XXIV-XXV).

În amintirile sale, Onisifor Ghibu nu se lasă mai prejos, informându-ne că „boierul Pavel Gore era un om cult și un cărturar, pasionat în special pentru heraldica moldovenească. Avea o frumoasă bibliotecă românească, pe care o ținea la curent cu publicațiunile cele mai noi, și citise mulțișor” (Ghibu 1992, 101).

O foarte prețioasă mărturie contemporană se află și în cartea despre Basarabia a cunoscutului geograf francez și filo-român Emmanuel de Martonne (1873-1955), alcătuită imediat după încheierea Primului Război Mondial. Redăm un amplu fragment, în traducerea noastră, în care este surprinsă atmosfera casnică, dar și ecouri ale frământărilor sociale ale epocii: „Gazda mea, D. G... [Paul Gore], mă aștepta, în pofida orei târzii, cu un supeu servit în mod strălucit. Am petrecut ore plăcute în locuința ospitalieră a acestui om galant, tip al aristocratului basarabean cultivat, raliat cu sinceritate la noul regim. Doamna G..., care vorbește admirabil limba franceză, îmi cunoaște, spune ea, familia și-mi recită imperturbabil descrierea armoariilor sale, cu deviza latinească. Ea a căutat în bibliotecă soțului său, care are o secțiune consacrată blazonului. Biblioteca aceasta, admirabil clasată, cu catalog pe fișe, este mândria domnului G.... Literatura rusă ocupă aici, cum se și cuvine, primul loc; dar o travee este consacrată românei. Corespondent al Academiei Române de la București,

¹ *Neamul românesc* – apărut într-un extras de 27 pag. în 1928, la Chișinău.

Domnul G.... îi destinează acesteia piesele cele mai rare din colecțiile sale, cărți și hărți vechi ale Basarabiei și ale țărilor române. Erudit fără pretenții, el aruncă în conversație cutare amănunt, care indică lecturi întinse și un adevărat simț istoric. Se pare că, din curiozitate pentru trecutul românesc, omul acesta, îmbibat de cultură rusă, ca tot ceea ce conta în intelectualitatea și lumea bună a Basarabiei, a păstrat în el ideea națională, pe care recentele evenimente au reanimat-o. De un caracter destul de independent, a refuzat mereu onorurile și funcțiile publice, prin intermediul cărora atâtea și atâtea familii mari românești au fost câștigate de țarism. El întreținea de altfel cele mai bune relații cu autoritățile înalte. Guvernatorul îl asculta atunci când se plângea că nu poate primi nici o carte sau un ziar românesc, atunci când denunța îndepărtarea totală a limbii române din licee, absența școlilor primare românești, ajungându-se la un procentaj de 95% de analfabeți. Dar răspunsul era mereu același: «Este regretabil, într-adevăr, dar trebuie să luăm seama la naționalism». Voind să înăbușe conștiința națională în popor, rușii au reușit să o păstreze la cei mai independenți intelectuali” (Martonne 1919, 36-37).

Mai târziu, unul dintre apropiații săi, savantul Ștefan Ciobanu, stabilește că: „N-a fost carte cu privire la Basarabia care să nu se găsească în biblioteca lui Paul Gore. În neobosita lui năzuință spre a cunoaște poporul românesc, el se aprofundează în studiul nu numai al istoriei, ci și al etnografiei, heraldicii, numismaticii, literaturii. El devine un pasionat bibliofil, cu o bogăție de informațiuni scilicet, cu cunoștințe profunde și multilaterale” (Ciobanu 1928, 6).

În acest context, ne-am apropiat de imensa bibliotecă a nobilului basarabean (aproape 5.000 de volume)² din direcția exemplarelor de patrimoniu, a celor mai vechi și mai prețioase mărturii ale pătrunderii culturii europene și naționale în provincia dintre Prut și Nistru. Potrivit *Catalogului cărților rare și prețioase* aflate în Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași, semnat de neprețuitul om de carte care a fost Martin Bodinger, vol. III (1976) și vol. IV (1981),

² Nu insistăm asupra prezentării generale a Bibliotecii, odată ce acest lucru a fost făcut la modul exemplar de doamna Maria Danilov, pe baza arhivelor de la București. Să mai trecem, tot aici, faptul că multe biblioteci boierești au dispărut, după cum consemnează și N. Iorga în cartea sa de *Memorii*, vol. I, [1931], p. 321-322: „**13 martie 1918.** Gore vine din Basarabia. [...] // Vorbește de bibliotecile admirabile care au fost distruse dincolo de Prut: la Cobâlna, la moșia lui Dicescu, la a lui Donici, care avea un observator astronomic”.

am desprins 9 cărți vechi românești, apărute între 1794 și 1825, și 10 cărți rare și prețioase străine, apărute între 1704-1788, la care am mai adăugat una, depistată cu ajutorul inventarului dactilografat al bibliotecii lui Paul Gore.

Valoarea în sine a exemplarelor este mult sporită de existența însemnelor de proprietate ale cărturarului, sub formă de ex-librisuri ștampilă sau etichetă, a semnăturii personale sau a însemnărilor de familie. Remarcăm aici exemplarele de la nr. 2 și 5, unde aflăm semnături și însemnări cu conținut familial de-ale lui Spiridon Gore. *Dicționarul trilingv* de la nr. 10 este împodobit și cu semnătura marelui genealogist și heraldist Sever Zotta, bucovineanul de la Iași înfrățit cu basarabeanul de la Orhei și Chișinău, care oferă un „certificat” de valoare: „Este o carte foarte rară și cu siguranță autorul ei este Spătarul N. Milescu. Mi s-a oferit acum câțiva ani, pentru un exemplar cu legătură originală în piele, 2.000 lei de către Cuperman anticar Iași. Valorează, cred, 5.000-6.000 lei. Sever Zotta, Chișinău, 8 apr. 1928”. Unele exemplare au sublinieri cu creion roșu, dovadă a interesului deosebit, aceleași semne grafice figurând și în catalogul propriu, unde Paul Gore simte nevoia să precizeze, acolo unde este cazul, raritatea exemplarelor.

În lista care urmează, descrierile sunt preluate din *Catalogul* lui Martin Bodinger, cu trimitere exactă la volum și numărul de ordine în interiorul parantezelor pătrate, după cota actuală a BCU „M. Eminescu”:

1. [Baltazar Gracian], *Critil și Andronius*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1794.

Cu ex-librisul lui Paul Gore.

[R.V. V-72 cva.; Bodinger 1976, nr. 252].

2. *Calendarul ce slujește pre 100 de ani*, Buda, Tip. Universității, 1814.

Cu însemnări: „Acest cărindari l-au cumpărat părintele meu kolejskii reghistrator Gheorghii Sîrbu din orașul Eșii și pentru ca cine va citi înscrisul, să nu-l tăgăduiască, am iscălit eu fiul dumisalii 1839 ... Alecu Sîrbu” (p. 2); „Acest cărindari l-au cumpărat din Eși părintele meu, colejskii reghistrator Gheorghii Sîrbu și spre a nu uita am iscălit. A. Sîrbu. 1938 mai” (p. 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13).

Cu ex-librisul lui Paul Gore.

[R.V. II-97; Bodinger 1976, nr. 398].

3. Andronachi Donici, *Adunare cuprinzătoare în scurt...*, Iași, Tip. Mitropoliei, 1814.

Cu ex-libris, sigilii și parafe ale lui Paul Gore și cu semnături ale lui Spiridon Gore, datate Bălți 1839, cu latine și chirilice. Pe o filă de forsatz diverse însemnări cu caracter gospodăresc.
[R.V. III-68; Bodinger 1976, nr. 399].

4. Idem.

Cu ex-librisul lui Paul Gore.

[R.V. III-71; Bodinger 1976, nr. 399].

5. *Psaltire*, Brașov, Friedrich Herfurt, 1816.

Pe v. filei de forsatz însemnări: „La anul 1822 luna zile [nu sunt menționate] s-au săvârșit din viață părintii mei Dvoraninul Feodor Gore în târgul Rașcovului și s-au îngropat la țințirumul ce esti la margine târgului”; „La anul 1844 luna mart 6 zile adică luni înaintea sfințatului soarilui s-au săvârșit din viață maica me Maria Gore în satul Sarata ținutul Eșii, unde eu mă aflam posesor, și s-au îngropat la țințirumul de la marginea satului, unde i s-au pus și stâlpu de piatră”; „Și ca să să știi am scris aice în pisaltirea aceasta Gubernskii selkretari Spiridon Gore”.

Cu sigilii și ex-libris Paul Gore.

[R.V. III-81; Bodinger 1976, nr. 435].

6. *Jucăria norocului sau istorisirea pentru Prințipul Menșicov* (Traducere de Lazăr Asachi), Iași, 1816.

„Lucrarea ar putea fi tradusă după *Scurta descriere a vieții lui Alexandru Danilovici Menșikov*, apărută în jurul anului 1792 în Rusia, fără indicația autorului (un vol. în 8° de 32 p.) (V. *Svod. katalog*, III, nr. 6687)” – comentează Martin Bodinger.

Pe p. 3 ex-librisul lui Paul Gore.

[R.V. I-44; Bodinger 1976, nr. 428].

7. *Alcătuire ponturilor*, Chișinău, Tip. Ocârmui-rii, 1819.

Pe f. 1 semnătura „P. Gore Chișinău”. Frecvente sublinieri ale lui Paul Gore, cu creion roșu.

[R.V. VI-40; Bodinger 1976, nr. 479].

8. *Noul Testament*, Sankt Petersburg, Tip. lui Nicolae Grecea, 1819.

Pe p. de titlu o însemnare: „V biblioteku Permskoj țerkvi”.

Cu ex-librisul lui Paul Gore.

[R.V. III-95; Bodinger 1976, nr. 489].

9. Dimitrie Cantemir, *Scrisoarea Moldovei*, Mănăstirea Neamț, 1825.

Cu ex-libris și ștampile ale lui Paul Gore.

[R.V. III-142 tr.; Bodinger 1976, nr. 546].

10. [Feodor Polikarpov], *Dictionarium trilingue hoc est dictionum slavonicarum graecarum et*

latinarum thesaurus..., [Moscova, Tipografia imperială, 1704].

„Pe f. de forsatz, în creion, o însemnare în românește afirmă că volumul ar fi fost scris de spătarul Milescu și că s-ar fi oferit pentru un exemplar legat în piele 2.000 lei. Însemnarea este datată 8 apr. 1928 și semnată de Sever Zotta” – zice Bodinger – vezi nota în facsimil.

Ex-libris și ștampilă rotundă a lui Paul Gore, dar și o ștampilă cu textul: „Biblioteka Nikolaja Pavloviča Retvih”.

[C.R. II-114; Bodinger 1981, nr. 29].

11. Johann Ehrenfried Zschackwitz... *Heralдика, oder Wapen-Kunst, worinnen der wahre Ursprung der Wapen und deren Bedeutung... eine Nachricht von dem alten Kriegs-Wesen...*, Leipzig, 1735.

Pe prima filă de gardă o semnătură cu caractere gotice: „T. Wiederhöffer-Sternberg”.

Ex-librisuri Paul Gore.

[C.R. I-254; Bodinger 1981, nr. 482].

12. Pierre Richelet, *Dictionnaire de la langue française, ancienne et moderne*, 3 vol., Lyon, 1759.

Pe v. copertii anterioare, la vol. 2 și 3, un ex-libris tipărit cu blazonul familiei Dolgoruki și inițialele M.P.D. Pe pag. de titlu o parafă „Ex E.K. libris”.

[C.R. VI-269; Bodinger 1981, nr. 1021].

13. Johann Christoph Gottsched, *Erste Gründe der gesammten Weltweisheit, darinn alle philosophische Wissenschaften, in ihrer natürlichen Verknüpfung, in zween Theylen...*, Leipzig, 1762; *Erste Gründe der gesammten Weltweisheit, praktischer Theil. Darin die allgemeine Gittenlehre...*, Leipzig, 1762.

Ediția nu este semnalată. Două vol. legate în piele, cu cotor ornat.

[C.R. II-161, 226; Bodinger 1981, nr. 1102].

14. Johann Christoph Gatterers... *Abrise der Heraldik oder Wappenkunde zum Nutzen der studierenden Jugend entworfen und mit acht Kupfer-tafeln erläutert*, Nürnberg, bey Gabriel Nicolaus Kasse, 1766.

Ediție nesemnalată.

Pe pag. de titlu însemnarea: „Ferdinand Neefe September 1847”.

Ex-librisuri ale lui Paul Gore.

[C.R. II-185; Bodinger 1981, nr. 1235].

15. Anton Friedrich Büsching, *Osmanskoe gosudarstvo v Evrope i respublika Raguzskaja*, Sanktpeterburg, Imperatorskoj Akademii Nauk, 1770.

[C.R. II-1876; Bodinger 1981, nr. 1389].

16. *Nakaz eja Imperatorskago Veličestva Ekateriny vtorujuj samoderžicy Vserossijskija dannyj Kommissii o sočinenii proekta novago uloženiija*, Sanktpeterburg, Imperatorskoj Akademii Nauk, 1770. [C.R. IV-87; Bodinger 1981, nr. 1398].

17. Anton Friedrich Büsching, *Portugalija*, Sanktpeterburg, Imperatorskoj Akademii Nauk, 1770. [C.R. II-1876; Bodinger 1981, nr. 1457].

18. [Justinianus], *Corpus juris civilis codicibus veteribus manuscriptis et optimis quibusque editionibus collatis*, Gottingae apud Ioannem Christianum Dieterich, 2 vol, 1776 și 1777. [C.R. V-78; Bodinger 1981, nr. 1599].

19. *Konstantinou Armenopoulou Kriton Thessalonikis Probeiron, to legomenon i exbiblos eis*

koinin glossanmetaphrasteisa prostetethi de kai para Alexiou Spanou tou ex Ioanninon, Enetiisi, 1777, Para Dimitrio Theodosiou.

Însemnări cu caractere chirilice pe v. ultimei file, de născuți din 1808-1825, referitoare la familiile Brăiloiu și Vlădoianu din Oltenia.

Ex-librisuri și sigilii ale lui Paul Gore.

[C.R. III-167; Bodinger 1981, nr. 1645].

20. F. Langhans, *Slovar' juridičeskoj, ili svod rossijskih uzakonenij, po azbučnomu porjadku dlja praktičeskago upotrebleniija... sočinnujuj F. Langansom*, Moskva, v. Universitetskoj tipografii, 1788. Însemnări în limba rusă pe f. de gardă de la început și pe f. de forsatz la sfârșit.

Pe v. copertii posterioare ex-libris ilustrat al Anticariatului lui V.I. Kločkov din Petersburg.

[C.R. IV-96; Bodinger 1981, nr. 2208].

Bibliografie

Bodinger 1976: M. Bodinger, Catalogul cărților rare și prețioase [din Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași], vol. III (Iași 1976).

Bodinger 1981: M. Bodinger, Catalogul cărților rare și prețioase [din Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași], vol. IV (Iași 1981).

Ciobanu 1928: Șt. Ciobanu, Paul Gore. In: Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secția din Basarabia, vol. II (Chișinău 1928).

Ghibu 1992: O. Ghibu, Pe baricadele vieții. In: Basarabia revoluționară. 1917-1918. Amintiri (ediție îngrijită, prefată, tabel cronologic, note, bibliografie și indice de nume de O.O. Ghibu) (Chișinău: Editura „Universitas” 1992).

Martonne 1919: Em. de Martonne, Choses vues en Bessarabie (Paris 1919).

Zotta 1928: S. Zotta, Paul Gore (Chișinău 1928).

20 old and rare books from the library of Paul Gore

Abstract

As is well known, most of the large library of Paul Gore, nearly 5,000 volumes, as evidenced by preserved inventory list, is currently kept in the “M. Eminescu” Central University Library in Iași. Based on dozens of specimens found in the storages and on the notes made by Paul Gore in the inventory-catalog, the paper presents their bibliographic description. It is made in the continuation of a communication that is to be printed in the Magazine of the Museum of the “Al.I. Cuza” University of Iași and in order to complete a full catalog of the library of the great scientist, the work on which was begun with great success by other researchers in the field.

20 старых и редких книг из библиотеки Павла Горе

Резюме

Как известно, большая часть обширной библиотеки Павла Горе, составлявшей около 5000 томов, что подтверждается сохранившейся инвентарной описью, в настоящее время находится в фондах Центральной университетской библиотеки им. М. Эминеску в Яссах. В статье представлено библиографическое описание нескольких десятков экземпляров, обнаруженных в хранилищах, с использованием записей, сделанных Павлом Горе в инвентарной описи-каталоге. Данная публикация выходит в продолжение сообщения, которое готовится к печати в редакции Журнала Музея Ясского университета им. А.И. Кузы, и с целью завершения полного каталога библиотеки великого ученого, работа над которым была с большим успехом начата другими исследователями в этой области.

31.01.2014

Dr. Liviu Papuc, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”, str. Păcurari, nr. 4, RO-700511 Iași, România, e-mail: